

ROOFDIEREN UIT DE GRATIE

Albert Beintema

Dit artikel is eerder verschenen in het mei-nummer van 'Bosbouw voorlichting' van dit jaar.

Roofdieren hebben het in Nederland niet gemakkelijk. Eerst werden ze te vuur en te zwaard bestreden omdat ze jachtwild of lief gevonden dieren aten, daarna kregen ze in de jaren zestig harde klappen van de chemische bestrijdingsmiddelen, omdat ze aan het eind van voedselketens stonden, waar die rommel zich opeenhoopte. Toen ze dreigden uit te sterven, steeg hun populariteit en konden ze van bescherming profiteren. Steeds meer werden roofdieren als onmisbare elementen in de natuur gezien. Alleen onder jagers en eierzoekers zijn ze nooit populair geworden. Een bescheiden stand werd door hen wel geaccepteerd, maar men begon al snel te klagen dat vos en havik de pan uit rezen. De mening dat er te veel roofdieren komen, breidt zich uit en dringt nu ook bepaalde delen van de natuurbescherming binnen. Dit is met name het geval onder de vrijwillige weidevogelbeschermers.

SOORT- OF ECOSYSTEEMGERICHT DENKEN

Natuurbescherming kan zich richten op soorten of op ecosystemen. De belangen kunnen daarbij tegengesteld

zijn. Vogelbeschermers kunnen zich opwinden over vossen die zeldzame vogels opeten; zoogdierbeschermers snappen niet waar die vogelaars zich druk over maken (vossen zijn toch leuke beesten). Ecosysteemgericht Staatsbosbeheer laat ter wille van de natuurlijke dynamiek vrolijk de Oostvaardersplassen droogvallen, waarmee men zich de kritiek van vogelbeschermers op de hals haalt, omdat de lepelaars dan weigeren er nog langer te broeden. Deze verschillen in denktant komen we ook tegen bij de weidevogelbescherming.

WEIDEVOGELS IN HET 'WITTE GEBIED'

Dat onze internationaal gezien zo belangrijke weidevogelpopulaties door agrarische intensivering bedreigd worden, is pas laat onderkend. Vanaf de jaren vijftig is het aantal weidevogelreservaten sterk gegroeid, wat in de jaren zeventig leidde tot heftige discussies tussen voor- en tegenstanders van scheiding dan wel verweving van landbouw en natuur. De 'klassieke' reservaten stonden model voor de segregatie en werden gekescherend aangeduid als 'bloempotten', het Rela-

tienotabeheer trachtte meer invulling te geven aan de integratiegedachte. Met het Natuurbeleidsplan (NBP) en de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) heeft opnieuw de scheiding zijn intrede gedaan. Hier ging het niet om bloempotten, maar om grote natuurlijke eenheden, die via te ontwikkelen verbindingzones één netwerk zouden moeten vormen. Wat buiten de EHS bleef, werd aangeduid als het 'Witte Gebied'. Veel weidevogelgebieden vielen buiten de EHS. Het was duidelijk dat er in het 'Witte Gebied' wat extra's moest gebeuren.

PLAN VAN AANPAK

Om de weidevogels in het 'Witte Gebied' bescherming te bieden kwam het Ministerie van LNV met het Plan van Aanpak. Dit voorziet in een landelijk netwerk van vrijwilligersgroepen, dat in vijf jaar (1994-1998) moet uitgroeien tot een omvang waarbij op 119.000 ha grasland bescherming van weidevogelnesten plaatsvindt. Dit wordt gecoördineerd door de Stichting Landschapsbeheer Nederland. Inmiddels steken duizenden vrijwilligers een groot deel van hun vrije tijd in de weidevogelbescherming en de groei zit er nog flink in. Bescherming van nesten is geen nieuwe uitvinding. De Bond van Friese Vogelbeschermingswachten (BFVW) doet dat al tientallen jaren op grote schaal. Maar ook buiten Friesland was nestbescherming in opkomst voordat het Plan van Aanpak er was. Zuid-Holland startte in 1981, Noord-Holland in 1985 en Overijssel in 1991. De voornaamste activiteiten bij nestbescherming zijn het plaatsen van merkstokken bij nesten in hooiland, zodat de boer ze bij het maaien kan sparen, en het plaatsen van ijzeren nestbeschermers in weiland, die vertrapping door vee voorkomen. Vrijwilligers en boeren moeten dus nauw samenwerken.

AGRARISCH NATUURBEHEER

Niet alleen burgers, maar ook boeren worden gestimuleerd iets aan natuurbeheer te doen. Dit wordt (financieel)

Jonge vossen

foto Dick Goslinga

gestuurd vanuit de provincies. Agrarisch natuurbeheer kan variëren van samenwerken met vrijwillige weidevogelbeschermers tot aangepaste maaien beweidingsdata en zelfs inrichtingsmaatregelen, zoals plas-dras zetten of maaiveldverlaging. Uitgangspunt is dat de boer voor zijn natuurproduct betaling ontvangt. Bij weidevogelbescherming kan dan sprake zijn van een vergoeding per (succesvol) nest. Met deze vorm van natuurproductiebetaling is

heer lopen min of meer systeemgericht. Men heeft fraai, bloemrijk polderland voor ogen, waar watersnip en kempfaan als indicatorsoorten model staan voor een hele levensgemeenschap. In de vrijwillige weidevogelbescherming verschuift de aandacht van het ecosysteem via de soort naar het individu. In ecosysteemgericht denken is plaats voor roofdieren. Eten en gegeten worden; zo zitten voedselwebben nu eenmaal in elkaar. En of nu de

al gauw boeren zeggen dat de bescherming geen zin heeft en dat de vrijwilligers maar beter weg kunnen blijven. Ook de vrijwilligersgroepen zelf denken er soms zo over en het is in Noord-Holland al voorgekomen dat groepen vanwege de predatie hun activiteiten hebben gestaakt. Als dat gebeurt, kan men er verzekerd van zijn dat bij maaien of beweiden helemaal geen enkel nest meer overleeft. Het enige verschil is, dat dat dan niet zo zichtbaar is. Nestbescherming werkt *altijd* broedsucces verhogend en daardoor ook broedplaatstrouw versterkend, ook als de helft van de nesten wordt opgegeten.

ROOFDIEREN TUSSEN DE OREN

De groei van het aantal vrijwillige weidevogelbeschermers is verheugend, maar heeft een onvoorzien negatief gevolg: een pijlsnelle daling van de populariteit van roofdieren. Waar de vos in het Plan van Aanpak aan de bevrediging van de vrijwilliger knaagt, is het bij betaling van natuurproductie nog erger: daar knaagt hij aan de portemonnaie van de boer. Zo leidt de weidevogelbescherming tot een enorme terugslag in de over de laatste decennia gegroeide tolerantie ten opzichte van vleeseters in de natuur. Op jaarvergaderingen van vrijwilligersgroepen wordt de vos geëtaleerd als het grootste probleem in de weidevogelbescherming, in plaats van het graslandbeheer waar het uiteindelijk allemaal om draait. Boze mensen verkondigen met enorme overtuiging dat er in hun gebied geen ei meer uitkomt en geen jong meer groot wordt. Natuurlijk doen zich lokaal situaties voor waar dat het geval is. Jammer. Landelijk is daar niets van terug te vinden in de uitkomstcijfers die door deze vrijwilligersgroepen zelf verzameld zijn. In alle provincies liggen de uitkomstpercentages ieder jaar tussen de 70 en 85 procent. Dat is meer dan genoeg. Van neergaande trends in deze cijfers is geen sprake. Het probleem van de roofdieren zit voor een groot deel tussen de oren.

Weidevogelbescherming

foto Lubbert Boersma

al jaren geëxperimenteerd door Leidse biologen. Ten onrechte wordt wel gesuggereerd dat vrijwillige bescherming en agrarisch natuurbeheer de 'klassieke' reservaten kunnen vervangen. Het kan niet genoeg benadrukt worden dat dit nooit het geval kan zijn. Voor het behoud van de kwetsbaarste soorten en complete levensgemeenschappen blijven reservaten onmisbaar. Agrarisch natuurbeheer kan daarbij wel een waardevolle aanvulling vormen, met name buiten de EHS.

DE PLAATS VAN DE ROOFDIEREN

Wat hebben nu Plan van Aanpak en agrarisch natuurbeheer met roofdieren te maken? Heel veel. Los van scheiding of verweving zijn alle vormen van weidevogelbeheer die via graslandbe-

vogel de worm eet, de spin de vlieg, of de vos de vogel, dat doet er niet zoveel toe. Bij individugerichte bescherming is dat anders. Het is heel frustrerend als je met bloed, zweet en tranen hebt weten te voorkomen dat een weidevogelnest werd platgewalst, er dan een vos komt die de eieren meeneemt. Vooral als dat vaak gebeurt. Toch is het de normaalste zaak van de wereld als zo ergens tussen de 10 en 50 procent van alle gestarte nesten de eindstreep niet haalt omdat de inhoud een ander tot voedsel dient. Predatie is niet homogeen verdeeld in plaats en tijd. Soms gebeurt het veel, soms weinig.

STOPPEN OF DOORGAAN?

Waar predatie de kop opsteekt, hoor je